

Kulttuuriset muuntumat: vastarinnan politiikka

Mattelart on kiinnittänyt huomiota siihen että muotoja, joissa kansa vastustaa hallitsevaa kulttuuria ja kukistaa sen, on tutkittu hyvin vähän. Hänen mukaansa asian ydin on siinä, että vaikka viestinnän vastaanottajaa monasti tarkastellaankin informaation tai vapaa-ajan tavaroiden passiivisena kuluttajana, on silti niin, ettei yleisö lue sille välitettyjä sanomia välttämättä välittäjien kulttuurisen koodin pohjalta. Tapa, jolla alistetut ryhmät ja luokat yhteiskunnassa uudelleentulkitsevat näitä sanomia ja saavat niihin mieltä, muodostaakin keskeisen ongelman viestintää kulttuurisena vallankäytönä tarkastelevalle teorialle. Mattelart väittää, että kansainvälisten kulttuurisuhteiden makrotasolla ne seuraukset, jotka aiheutuvat sanoman tulkinnasta toisella tapaa kuin mitä sen lähettäjä tarkoittivat, voivat olla hyvinkin radikaaleja. Hän kysyy:

"Miten monessa maassa virittävät Mission Impossible -sarjan kapinallisia vastaan taistelevat arjalaisankarit samastumisprosessin, joka on täysin vastakkainen imperialistisen koodin tarkoittamalle, ja miten usein heitä pidetään jutun 'konnina'?" (Mattelart & Siegelau 1979, 27.)

Mattelart varoittaa, että jokaista ajatusta ideologisesta vallankäytöstä tulee kehittää mitä suurimmalla huolella, ja suosittelee että ajatus, jonka mukaan imperialismi tunkeutuu yhteiskunnan eri lohkoille yhdenmukaiseen tapaan, olisi hylättävä. Sen asemesta olisi eriteltävä erilaisia ympäristöjä, jotka suosivat tai vastustavat tunkeutumista.

Englannin oloihin soveltaen Mattelartin näkemys saa meidät kohdistamaan huomiomme siihen suhteeseen, joka vallitsee tiedotusvälineiden hallitsevien muotojen ja niiden alakulttuurien ja koodien välillä, jotka ovat ominaisia brittiyhteiskunnan eri luokille ja luokkafraktioille. Cohen ja Robbins (1978) väittävät, että Kung-fu -filmien erityinen suosio työväenluokan nuorisokulttuurin piirissä voidaan ymmärtää em. suhteen pohjalta. Kyseessä on esimerkki ideologisesta muodosta, jota tiedotusvälineyleisön tietty lohko arvostaa ja ostaa sikäli kuin se 'vastaa' niitä alakulttuurisia muotoja, joiden pohjalta tämä luokkafraktio ymmärtää ja artikuloi omaa erityistä kokemustaan:

"Työväenluokan nuorten viehtymys Kung-fu -filmien sisältöön käy käsi kädessä sen kanssa, että he tiedostamattaan tiedostavat tuon sisällön kerrontatyylin tai 'kieliopin' samaksi kuin oman 'kielioppinsa'. He pystyvät lukemaan sitä vaivatta." (Emt., 98.)

Kyse ei ole yksinkertaisesti siitä, että tietyssä filmissä kuvatut tilanteet "vastaisivat objektiivisesti 'kovalla' työväenluokan alueella elämisen pinnanalaisempia realiteetteja", mikä sitten mahdollistaisi yksinkertaisen samastumisprosessin sisällön tasolla. Kirjoittajien mukaan keskeinen tekijä pelissä on se, että

"kaksi historiallisen alkuperänsä ja institutionaalisen tukensa puolesta radikaalin erilaista 'kollektiivista esittämismuotoa' kytketään toisiinsa. Tämä yhteenkytkeminen on mahdollista vain siksi, että tietyt työväenluokan kulttuurin suulliset perinteet vastaavat tiettyjä tiedotusvälineiden tuottamia genrejä. Kyse on ennemminkin muodon kuin sisällön vastaavuudesta. Missä tätä vastaavuutta ei ole, siellä tiedotusvälineiden vaikutus työväenluokan tietoisuuteen on täysin olematon. Lopuksi niin luokan historiassa kuin siihen varttuvien elämänhistoriasakin suullisen kulttuurin kerrontamuodot edeltävät tiedotusvälineiden kerrontamuotoja. Ne muodostavatkin tietynlaisen pysyvän infrastruktuurin, joka toimii tiedotusvälineiden tehokkuuden ehtona ja rajoittaa sitä." (Emt., 99.)

Tämä johtaa väitteeseen, että imperialismin ja luokkaherruuden vetäminen mukaan viestinnän tutkimukseen nostaa kriittisenä tutkimusalueena esiin ongelman, miten yleisö reagoi tiedotusvälineisiin ja tulkitsee niitä.

Viestintä: katkennut virtapiiri

Olemme tilanteessa, jossa joukkotiedotuksen virtapiirin puitteissa sanomia lähettävien ja niitä vastaanottavien koodit ovat potentiaalisesti yhteensopimattomat (vrt. Hall 1985 ja Eco 1972, 121). Viestintäketjun tuotanto- ja vastaanottopäiden koodien (ei-)vastaavuuden ongelma on erottamattomasti sidoksissa kulttuurisen vallankäytön ja vastarinnan ongelmaan. **Nationwideä** (BBC:n populaari makasiini-tyyppinen ajankohtaisohjelma) koskevassa tutkimuksessa pyrimme asettamaan tämän sitä koskevana erityisongelmana, missä määrin ohjelmien koodit ja eri sosiokulttuuristen ryhmien tulkintakoodit vastaavat toisiaan. (Brunsdon & Morley 1978; Morley 1980a.) Pyrimme selvittämään, missä määrin uloskoodaukset tapahtuvat sen etusijalle asettuvan (tai hallitsevan) tavan puitteissa, jota käyttäen sanoma on alun perin koodattu sisään. Tätä ongelmaa täydentää omalta osaltaan se, missä määrin nämä tulkinnat ja uloskoodaukset heijastavat yleisön eri osille ominaisia koodeja, diskursseja ja niitä tapoja, joilla kulttuuristen koodien jakautuminen yleisön eri osien välillä ja niiden poikki määrää näitä uloskoodauksia - ts. missä määrin nuo tulkinnat ja uloskoodaukset heijastavat yleisön uloskoodausstrategioiden ja -kykyjen joukkoa ja missä määrin nämä strategiat ja kyvyt määräävät po. tulkintoja ja uloskoodauksia.

Tämän nostaminen esiin tutkimusongelmana edellyttää sitä näkemystä, ettei tekstin ja subjektin kohdatessa syntyvä merkitys ole 'luettavissa' suoraan tekstiä luonnehtivista ominaisuuksista. Tekstiä ei voida tarkastella tuotantonsa ja kulutuksensa historiallisista ehdoista eristettynä eikä tiedotusvälineideologian erittely voi perustua yksin

tuotannon ja tekstin erittelyyn:

"Filmin merkitys ei ole mitään sellaista, joka löytyisi puhtaasti tekstistä itsestään ... vaan se rakentuu tekstin ja sen käyttäjän vuorovaikutuksessa. Varhainen semiotiikka väitti kykenevänsä jollain tavoin selittämään tekstin toimintaa pelkästään tekstin erittelyn pohjalta. Tämän väitteen perusta oli olennaisesti virheellinen sikäli että se ei kyennyt havaitsemaan, että millä tahansa tekstuaalisella järjestelmällä saattoi olla merkitys vain suhteessa koodeihin, jotka eivät ole puhtaasti tekstuaalisia, ja että näiden tiedostaminen, jakautuminen ja aktivoituminen voisi vaihdella yhteiskunnallisesti ja historiallisesti." (Hill 1979, 122.)

Näin ollen tekstin merkitys on tulkittava suhteessa siihen, minkä diskurssijoukon se missäkin nimenomaisessa olosuhteiden joukossa kohtaa ja miten tämä kohtaaminen saattaa rakenteistaa sekä tekstin että diskurssien merkityksen uudelleen. Tekstin merkitys rakentuu erilaiseksi riippuen lukijan soveltamista diskursseista (tiedot, ennakkoluulot, vastustukset jne.). Keskeinen tekijä yleisön/subjektin ja tekstin kohtaamisessa on yleisön käytettävissä olevien diskurssien määrä. Ydinseikka tässä on se, että yksilöillä, jotka kuuluvat eri asemiin esim. luokka-, rotu- ja sukupuolirakenteiden mukaan määrittävässä yhteiskuntamuodostuksessa, on käytettävissään yleensä eri koodeja ja alakulttuureja. Näin yhteiskunnallinen asema rakenteistaa mahdollisuuksia käyttää eri koodeja ja asettaa tätä kautta parametrejä mahdollisten luentojen joukolle.

Se, onnistuuko esim. tietty ohjelma välittämään etusijalle asetuvan tai hallitsevan merkityksen vai ei, riippuu siitä, kohtaako se lukijoita, joilla on käytettävissään sellaisia muilta institutionaalisilta alueilta (esim. kirkosta tai koulusta)

peräisin olevia koodeja, jotka vastaavat ohjelman koodeja ja ovat niille rinnakkaisia, vai kohtaako se lukijoita, joilla on käytettävissään sellaisia muilta alueilta tai muista instituutioista (esim. ammattiyhdistyksistä tai 'poikkeavista' alakulttuureista) juontuvia koodeja, jotka ovat enemmän tai vähemmän ristiriidassa ohjelman koodien kanssa.

Tämä tarkoittaa, että jos sellaisella ajatuksella kuin 'etusijalle asettava luenta' on oleva jotain arvoa, se ei ole yhtä kuin tietyn tulkinnan abstrakti 'kiteyttäminen' muiden yläpuolelle, vaan se on yhtä kuin sen selittäminen,

"(m)iten tiettyjen olosuhteiden vallitessa esiintyy taipumusta lukea teksti tietyllä tavoin johtuen siitä tavasta, jolla merkitykset asetetaan tiettyjä esteettisiä, yhteiskunnallisia ja historiallisia koodeja artikuloimalla." (Hill 1979, 123.)

Tästä seuraakin, että

"(i)deologiaerittelyn tehtävänä on selittää, miten merkityksiä luodaan tietyille yleisöille ja näiden yleisöjen kautta ... selittää merkintäprosesseja joiden kautta tiettyjä merkityksiä tuotetaan tietyissä olosuhteissa." (Emt.)

Sanoma: sisään- ja uloskoodaus

Ne premissit, joille perustamme lähestymistapamme, ovat lyhyesti luonnostellen seuraavat:

(1) Mielekkään sanoman tuottaminen tv-diskurssissa on aina ongelmallista 'työtä'. Sama tapahtuma voidaan koodata sisään useammalla kuin yhdellä tavalla.

(2) Yhteiskunnallisessa viestinnässä sanoma on rakenteeltaan ja muodoltaan aina monimutkainen. Se sisältää aina useamman kuin yhden potentiaalisen 'luennan'. Sanomat suosittelvat tiettyjä luentoja ja asettavat

niitä muiden edelle, mutta sanomia ei voida koskaan sulkea vain yhden luennan piiriin: ne jäävät monimerkityksisiksi.

(3) 'Merkityksen kalastaminen' sanomasta on myös ongelmallista toimintaa siitä riippumatta, miten itsesäänselvältä ja luonnolliselta se saattaa näyttää. Tietyllä tavalla sisäänkoodatut sanomat voidaan lukea myös eri tavalla.

Sisäänkoodatun sanoman viestinnällistä muotoa ja rakennetta voidaan kaiken kaikkiaan eritellä sen etusijalle asettuvan luennan näkökulmasta - siis niiden mekanismien näkökulmasta, jotka asettavat tietyn, hallitsevan luennan muiden edelle, taikka niiden keinojen näkökulmasta, joita sisäänkoodaaja käyttää pyrkiessään taivuttamaan yleisön oman, erityisen sanomanluentansa puolelle. Erityishuomiota voidaan tällöin kiinnittää merkityksen kontrollointiin ja niihin 'identifikaatiokohtiin' sanomassa, jotka välittävät etusijalle asettuvan luennan yleisölle.

Sanoman laatijan nimenomaisena pyrkimyksenä on saada yleisö samastumaan sellaisten mekanismien avulla, jotka saavuttavat yleisössä vastakaikua ja 'suosittelevat' etusijalle asettuvia luentoja. Jos ja kun nämä samastuttamismekanismit heikentyvät tai katkeavat, koodataanko sanoma tällöin ulos erilaisen merkityskehikon puitteissa kuin se, jonka puitteissa se koodattiin sisään? Ohjelmien tekijät pyrkivät varmastikin synnyttämään kumppanuussuhteen yleisön kanssa (Brunsdon & Morley 1978), mutta sille otaksumalle, että pyrkimys aina onnistuisi, ei löydy mitään oikeutusta.

Yleisön rakenne: uloskoodaukset kulttuurisissa yhteyksissä

Tiedotusvälineiden yleisöä ei ole hedelmällistä ajatella niinkään eriytymättömänä yksilömassana kuin yhteiskunnallisesti organisoituneiden yksilöiden monimutkaisena rakenteena - yksilöiden, jotka ovat jakautuneet moniin, osin päällekkäisiin alaryhmiin ja -kulttuureihin. Näillä ryhmillä ja kulttuureilla on oma historiansa ja omat kulttuuriperinteensä. Tämä ei tarkoita, että kulttuurinen kyky olisi automaattisesti yhteiskunnallisen aseman määräämä tai synnyttämä, vaan kyse on sen ongelman asettamisesta, joka koskee yhteiskunnallisten kategorioiden ja yhteiskuntarakenteen suhdetta koodeihin, alakulttuureihin ja ideologioihin. Tästä näkökulmasta ensisijaisesti eriteltäviä suhteita ovat ne, jotka vallitsevat luokan (Bernstein 1971; Rosen 1972), rodun (Labov 1969) ja sukupuolen (Lakoff 1976; Spender 1980) kielellisten ja kulttuuristen koodien ja mallien välillä. Ehdotammekin, ettei yleisön mallina tulisi käyttää atomisoitunutta yleisömassaa vaan sellaista, joka rakentuu monista alakulttuurisista muodostumista ja ryhmittymistä. Tällaisen jäsenillä on yhteinen kulttuurinen pyrkimys koodata sanomat ulos tietyillä tavoin. Yksilöjäsenten luennat ovat yhteisten kulttuuristen muodostumien ja käytäntöjen puitteistamia. Tällaisia yhteisiä 'pyrkimyksiä' määräävät puolestaan yksilölukijan objektiivisesta asemasta yhteiskuntarakenteessa juontuvat tekijät. Näitä objektiivisia tekijöitä on tarkasteltava sellaisina, jotka asettavat parametrejä inhimilliselle kokemukseksi vaikkakaan eivät määrää tietoisuutta mekanistisella tavalla: ihmiset ymmärtävät tilanteensa ja reagoivat siihen alakulttuurien ja merkitysjärjestelmien rakentamalla

tavalla (Critcher 1975).

Bernsteinin sosiolingvistisiä koodoja koskeva työ ja hänen oletuksensa tiettyjen yhteiskunnallisten (luokkien) kategorioiden ja koodien välisestä riippuvuudesta ovat ilmeisesti tärkeitä mille tahansa tiedotusvälineyleisöä koskevalle teorialle. Tuo työhän implikoi, miten eri yleisölohkot saattavat suhtautua erilaisiin sanomiin - ehkä sen vuoksi, että ne soveltavat erilaisia tulkintakoodoja. Bernsteinin kaavio on kuitenkin äärimmäisen yksinkertaistettu: se sisältää vain kaksi luokkaa (työväen- ja keskiluokan) ja kaksi koodia (rajoittuneen ja kehittyneen). Bernstein ei yritäkään tehdä erotteluja luokkien sen enempää kuin niitä 'vastaavien' koodienkaan sisällä. Rosen arvostelee Bernsteinia siitä, että tämä erittelee työväenluokkaa mekanistisesti eriyttämättömänä kokonaisuutena, joka on yksinkertaisesti taloudellisten asemien määräämä. Hänen mukaansa Bernstein ei ota huomioon sellaisia ideologian ja poliittisen käytännön taseisia seikkoja, jotka "erottavat Liverpoolin telakkatyöläisen kielen ... Coventryn autotyöläisen kielestä" (Rosen 1972, 9). Rosen pyrkii tässä laajentamaan erittelyn termistöä väittämällä, että asiaan vaikuttavat myös ei-taloudelliset seikat. Hän hylkää väitteen, että 'ammattillinen asema' määrittelee kielelliset koodit, ja perustelee sitä, että luokkakategorioiden sisällä ja niiden poikki tulisi tehdä erotteluja nojautuen "historiaan, perinteisiin, työkokemuksiin, etniseen alkuperään, asumismuotoihin ja organisaatiotasoon" (emt., 6).

Bernsteinin ylyyksinkertaistettu luokkien ja kulttuuristen koodien suhdetta koskeva muotoilu ja se, että hän lyö laimin luokkien sisäisen kulttuurisen eriyttämisen, rinnastuvat tiettyssä määrin Parkinin yritykseen kehittää merkitysjärjestelmätypologia

suhteessa luokkarakenteeseen. Se, miten Parkin (1971, luku 3) käsittelee luokkarakennetta eri merkitysjärjestelmien perustana, on hedelmällinen joskin karkea lähtökohta, joka tarjosi joitakin peruskategorioita Hallin (1985) oletuksille tyypillisistä uloskoodausasemista. Avainkysymys tässä yhteydessä koskee sanokaamme luokan, yhteiskunnallis-taloudellisen tai koulutuksellisen aseman ja tulkintakoodien välistä vastaavuutta.

Parkinia seuraten mutta häntä muuntaen olemme ehdottaneet kolmea hypoteettis-tyypillistä asemaa, jotka uloskoodaaja voi omaksua suhteessa sisäänkoodattuun sanomaan. Hän voi omaksua merkityksen täysin sen tulkintakehikon puitteissa, jonka sanoma itse suosittelee ja jonka se asettaa etusijalle: tässä tapauksessa uloskoodaus etenee hallitsevan eli 'hegemonisen' koodin puitteissa tai yhtä jalkaa sen kanssa. Toiseksi uloskoodaajat voivat omaksua merkityksen suurin piirtein sellaisena kuin se on sisäänkoodattu. Mutta silti he voivat - suhteuttaen sanoman johonkin konkreettiseen, paikalliseen tai tilannekohtaiseen yhteyteen, joka heijastaa heidän asemaansa ja etujaan - muuntaa merkitystä tai kääntää sitä joiltain osiltaan. Parkinia seuraten kutsumme tätä 'neuvotelluksi' asemaksi. Kolmanneksi uloskoodaaja voi tiedostaa, miten sanoma omissa puitteissaan on koodattu sisään, mutta soveltaa siihen vaihtoehtoista tulkintakehikkoa, joka syrjäyttää sisäänkoodauskehikon ja panee sanoman päälle tulkinnan, joka toimii suorastaan vastakkaisella tavalla - vastustavan, hegemonian vastaisen uloskoodauksen.

Parkin kehitteli nämä asemat kolmena eri luokille mahdollisena ja tyypillisenä asemana suhteessa luokkapohjaiseen hegemoniseen ideo-

logiaan. Me olemme siirtäneet ne toiselle alueelle kyetäksemme kuvaamaan ideologisesti rakennettujen sanomien mahdollisia vaihtoehtoisia uloskoodaustapoja. Parkinin käsitteellinen viitekehys on tietysti sikäli rajoittunut, että se lausuu julki vain kolme loogista mahdollisuutta: että annetun yleisöjoukon jäsenet voivat kaikki käyttää, käyttä osittain tai olla käyttämättä sitä hallitsevaa koodia, jolla sanoma on välitetty (Morley 1974). Jos näillä kolmella uloskoodauksen perusasemalla on jotain sosiologista pätevyyttä, se löytyy väistämättä siltä hyvin yleiseltä tasolta, jota voitaisiin kutsua luokkakyyvyksi ideologisten sanomien lukemisessa. Jopa tällä tasolla voi olla tarpeen erotella pitemmälle: esim. sellaisen neuvottelun aseman version suhteen, joka heijastaa kunnioittavaa asennetta hegemonisen koodin käyttöön, tai sellaisen, joka heijastaa sen pitämistä Parkinin määrittelemässä mielessä toissijaisena, jolloin yleisellä ja abstraktilla tasolla lähetetyt sanomat alistetaan neuvotteluun kun niitä suhteutetaan rajoitetumpaan tai erityisempään etuun.

Suuri osa tässä suhteessa tärkeästä kehittelystä koostuu siitä, että Parkinin kaikenkattava 'neuvottelun koodin' käsite pyritään jakamaan joukoksi sellaisia tämän peruskategorian alamuunnelmia, jotka perustuvat empiriaan ja joita on kuvattu lahko- tai ryhmäkohtaista tietoisuutta käsittelevässä sosiologisessa työssä (vrt. Parkin 1971; Mann 1973; Nichols & Armstrong 1976). Tästä näkökulmasta lähtevä peruskehittäminen on pyrkinyt kääntämään Parkinin kolme ideaalityyppiä (jotka sinänsä ovat huomattavasti jokaista sellaista mallia edellä, joka näkee yleisön rakenteettomaksi yksilökasaumaksi) herkemmäksi tiedotusvälineyleisön piirissä tavattavia tosi-

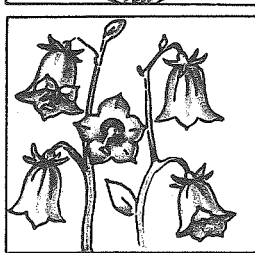
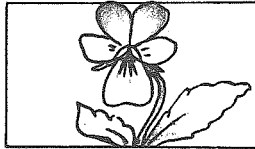
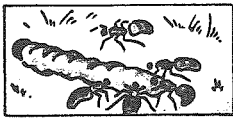
asiallisia uloskoodausasemia koskevaksi malliksi.

Pyrkimyksessä liittää sellaisten tutkijoiden kuin Parkinin sosiologinen työ viestintäteoriaan piilee vielä yksi kriittinen ongelma. Tämä on taipumus kääntää yhteiskunnalliset kategoriat (esim. luokka) suoraan merkityksiksi (ideologisiksi asemiksi) ottamatta huomioon niitä erityistekijöitä, jotka määräävät tätä kääntymistä. Ei yksinkertaisesti käy päinsä esittää sellaisia demografisia ja sosiologisia seikkoja kuten ikää, sukupuolta, rotua tai luokka-asemaa eri uloskoodausasemien objektiivisina korrelaateina tai määrääjinä ilman yritystäkään täsmentää, **miten** ne sekaantuvat viestintäprosessiin. Merkityksiä tuottavien merkintäkäytäntöjen suhteellinen itsenäisyys tarkoittaa, ettei sosiologisia tekijöitä voida 'lukea sisään' välittömästi viestintäprosessiin vaikuttavina tekijöinä. Niillä voi olla vaikutusta vain niiden diskurssien (mahdollisesti ristiriitaisen) toiminnan kautta, joissa ne on artikuloitu.

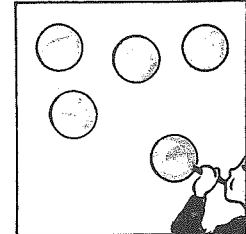
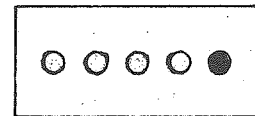
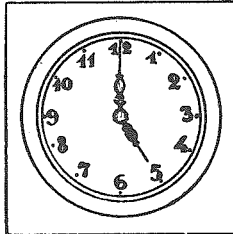
Yleisöt ja ideologiat: metodologisia ja empiirisiä kysymyksiä

Yritän nyt valaista joitakin edellisistä teoreettisista väitteistä Nationwide-tutkimusprojektin aineiston pohjalta (projektista tarkemmin ks. Brunson & Morley 1978 ja Morley 1980a). Tutkimuksen tarkoituksena oli eritellä ohjelman diskursseja ja selvittää sitten, mitkä yleisön osat koodasivat ohjelman ulos etusijalle asetuvien/hallitsevien koodien mukaisesti ja mitkä taas turvautuivat neuvoteltuihin/vastustaviin uloskoodauksiin.

Kaksi videonauhoitettua Nationwide ohjelmaa esitettiin 29:lle yhteiskunnalliselta ja kulttuuriselta taustaltaan erilaiselle ja eri koulutus-tasoja edustavalle ryhmälle. Hal-

VIISI

usimme tässä päästä sisään sellaiseen tilanteeseen, jossa kukin ryhmä oli ollut olemassa jo jonkin aikaa sosiaalisena kokonaisuutena - vähintään jonkin kurssin ajan. Videonauhujen esittäminen ja sitä seuranneet haastattelut järjestettiin niin, että ne sopivat niin pitkälti kuin mahdollista ryhmien jo muodostuneisiin institutionaalsiin asetelmiin.

Ryhmät käsittivät tavallisesti viidestä kymmeneen ihmistä. Katse-

lun jälkeen keskustelu (yleensä n. 40 minuutin pituinen) nauhoitettiin. Nauhat purettiin myöhemmin kokonaisuudessaan kirjalliseen muotoon. Näin saatiin eriteltävä perusaineisto. Projektissa käytettiin alun perin Mertonin ja Kendallin (1946) kehittämää 'suunnattua haastattelumenetelmää'. Niinpä haastattelut aloitettiin yleisellä virikkeellä, jonka tarkoitus oli luoda "toimiva sanasto" (Mills 1939) ja viitekehys ryhmille

sekä se prioriteettijärjestys, jossa ne nostivat kysymyksiä esille, ennen kuin siirryttiin ohjelmaerittelyymme perustuneiden kysymysten strukturoidumpaan joukkoon.

Pyrimme erityisesti tunnistamaan ryhmien "leksiko-referentiaalisten järjestelmien" (Mills 1939) luonteen ja tutkimaan, miten nämä järjestelmät suhteutuivat ohjelman tekijöiden käyttämiin. Suunnittelimme kysymyksemme siten, että ne paljastaisivat, käyttivätkö yleisöt ohjelmien aiheista keskustellessaan samoja sanoja samalla tavoin kuin ohjelman tekijät, asettivatko ne kysymykset ja aiheet samaan prioriteettijärjestykseen kuin ohjelman diskurssi ja toivatko ne esiin joitakin sellaisia puolia aiheista, joita ohjelman tekijät eivät käsitelleet. Päätös soveltaa enemmän ryhmä- kuin yksilöhaastattelua johtui halustamme selvittää, missä määrin yksilölliset 'luennat' ovat sen sosiokulttuurisen ryhmityksen muotoilemia, jonka puitteisiin yksilöt paikallistuvat.

Pyrimme työskentelemään niin pitkälti kuin mahdollista tosiasiallisen puheen 'raakamateriaalin' pohjalta sen sijaan että olisimme yrittäneet muokata vastaukset välittömästi luokiteltavaan muotoon. Vaikka tämä valinta nosti esiin ongelmia, joita emme suinkaan voi väittää ratkaisseemme, se antoi meille mahdollisuuden kohdistaa huomionne siihen kysymykseen, miten ohjelman tekijöiden käyttämät kielimuodot suhteutuvat vastaajien käyttämiin.

Otimme aksiomaattisena Voloshinovin (1973) käsityksen kielellisten muotojen monipainotteisuudesta eli mahdottomuudesta luoda yksi-yhteen-vastaavuuksia kielellisten ilmiöiden ja ideologisten rakenteiden välille (tähän liittyvistä seikoista ks. Kress & Trew 1978 ja Fowler ym. 1979). Päähuomionne kohteena oli käsitteellisten viitekehysten ja perspektii-

vien laajempi taso sikäli kuin näitä (yleensä implikaation tai olettamuksen tasolla) voitiin tunnistaa vastaajien tosiasiallisista kielellisistä ilmauksista. Pääoppaamme tässä oli sovellutus Gerbnerin (1964) "propositioerittelyn" metodista, joka mahdollistaa vastausten alla piilevien väite- ja olettamusmallien sekä tiedollisten premissien tunnistamisen. Tämä toteutettiin rakentamalla selittävät toteamukset uudelleen yksinkertaisiksi niitä tukeviksi tai pönkittäviksi väitelauseiksi. Pyrkimyksenä oli siis eksplikoida ne olettamukset, joita vastaajalla on oltava, jotta hänen vastauksissaan haastattelussa esiin nostettuihin kysymyksiin olisi mieltä.

Vaikka tämä on ilmiselvästi ristiriitainen alue, jolla vastaukset voidaan tulkita eri tavoin, tähdentäsimme silti, että sen tulee pysyä ensisijaisena erittelytasona. Näin siksi että vasta kun tietyssä diskursissa piilevät perusolettamukset on eksplikoitu, vasta kun meillä on jotain tuntua sen kokonaiskuviosta, voimme siirtyä erittelemään, miten erityiset muodot tai merkitsijät/ilmaisut toimivat sen puitteissa. Niinpä vaikka tässä lähestymistavassa ongelmaksi jääkin niiden kielellisten välineiden herkkyyys, joita erittelyssä käytetään, tämä keskittyminen piileviin olettamusmalleihin on välttämätön ensiaskel ennen kuin muodollisen kielierittelyn täsmällisempiä menetelmiä voidaan hedelmällisemmin soveltaa (kriittisen näkemyksen koodikäsitteen käytöstä kulttuurisessa erittelyssä on esittänyt Corner 1980).

Luokat, koodit, uloskoodaukset

Tässä ehdotettu problematiikka ei pyri johtamaan uloskoodauksia suoraan yhteiskunnallisesta luokka-asemasta tai 'redusoimaan' niitä siihen.

Kyse on aina siitä, miten yhteiskunnallinen asema, siten kuin se on artikuloitu erityisten diskurssien kautta, tuottaa tietynlaisia luentatai uloskoodaustapoja. Sen, millä tavoin yhteiskunnallinen asema rakenteellisesti määrää eri diskurssien saavutettavuutta, voidaan sitten katsoa muotoilevan luentaa erilaiseksi. Kysymys on siitä, mitkä kulttuuriset varannot ja koodit ovat minkäkin ryhmän saatavilla ja miten ryhmät hyödyntävät näitä symbolisia varantoja pyrkiessään näkemään tiedotusvälineiden lähettämässä sanomissa mieltä.

Vaikka projekti kokonaisuudessaan tutki sellaisten ryhmien uloskoodauksia, jotka peittävät ison osan luokka-aseamista, tarkastelen seuraavassa - vertailujen terävämmäksi kohdentamiseksi - vain kolmen erityyppisen ryhmän uloskoodausten eroja. Yhteistä näille ryhmille on väljästi samanlainen työväenluokkainen asema tai tausta. Nämä ryhmät ovat ensinnäkin nuorten teknikko-oppilaiden ryhmä, toiseksi ammattiyhdistysvirkaillijoiden ja luottamushenkilöiden ryhmä ja kolmanneksi nuorten mustien opiskelijoiden ryhmä jatkokoulutuscollegesta.

Näistä kolmesta ryhmästä ohjelman hallitseva koodi oli likeisin teknikko-oppilaille. Heidän uloskoodauksensa noudattivat likeisimmin **Nationwiden** hallitsevia/etusijalle asettuvia merkityksiä. Tämä näytti selittyvän sitä kautta, että kavereiden käyttämä populistinen diskurssimuoto ("paskat kaikille poliitikoille - jokainen niistä on samanlainen rötösherra kuin kaikki muutkin ... loppujen lopuksi kaikki on kiinni tavallisesta ihmisestä, eiks vaan?") oli pitkälti yhteismitallinen ohjelman diskurssimuodon kanssa. Vaikka hallitseva sävy siinä, miten nämä ryhmät reagoivat **Nationwideen**, oli kyynisyys, vastarinta niitä kohtaan,

jotka 'panevat jonkun' heidän yläpuolelleen, koodasivat nämä ryhmät tosiasiaassa useimmat ohjelman pääjutuista ulos ohjelman luoman hallitsevan viitekehyksen tai etusijalle asetuvan luennan puitteissa. Niiden jäsenet olivat taipuvaisia hyväksymään ohjelman juontajan tarjoamat näkökulmat. Tämä tilanne näyttää olevan käänteinen Parkinin hahmottelemalle: tässä meillä on työväenluokkaisia ryhmiä, jotka kyynisesti väittävät olevansa etäällä ohjelmasta yleisellä tasolla, mutta jotka hyväksyvät ja uusintavat sen erityiskysymyksiä koskevat ideologiset muotoilut. Myös ohjelman juontajien tarjoamat 'arkijärkiset' tulkinnat näyttävät näistä ryhmistä olevan "päivänselvästi OK" ja **Nationwiden** kysymykset saavat oikeutuksen 'luonnollisina' ja 'päivänselvinä' - ja siksi ongelmattomina: "Nehän sanoi vain sen, mikä on päivänselvää, eiks vaan?"

Ammattiyhdistystoiminnassa ja -diskurssissa mukana olevat ryhmät tuottivat eri suuntaan taipuneita neuvotellun ja vastustavan koodin versioita riippuen heidän yhteiskunnallisesta asemastaan sekä asemastaan kasvatuksellisessa ja poliittisessa diskurssissa. Ammattiliittoihin kuulumattomat tai niissä vain jäseninä olevat ryhmät eroavat hyvin perustavalla tavalla ammattiyhdistysliikkeessä aktiivisesti toimivista ja siihen sitoutuneista ryhmistä - jälkimmäiset lukevat **Nationwidea** paljon useammin neuvoteltuun tai vastustavaan tapaan. Uloskoodausrakenne ei näin olekaan luokka-aseman yksinkertainen funktio vaan tulosta erilaisesta osallistumisesta diskurssimuodostumiin ja erilaisesta asemasta niissä.

Edelleen luottamushenkilöiden jäsentyneet ja täysin vastustavat luennat poikkeavat merkittäväällä tavalla ammattiyhdistysvirkaillijoiden

neuvotellusta/vastustavasta luennasta. Käsityksemme mukaan tämä selittyy siten, että luottamushenkilöt ovat etäämpänä siitä liittojen sisäisestä paineesta, jota täysipäiväiset virkailijat kokevat, mikä sitten sallii sen, että luottamushenkilöillä voi olla 'vasemmistolaisempi' tulkinta ammattiyhdistystoiminnasta.

Ammattiyhdistysvirkailijoilla on kokonaisuutena hallitsevaan/populistiseen suuntaan taipunut versio neuvotellusta koodista ja heille on ominaista Labour-puolueen oikeistosiiven perspektiivi. He seuraavat **Nationwidea** säännöllisesti ja arvostavat niin ohjelman tapaa puhutella kuin sen ideologista asennettakin - "minusta se on hyvin kiinnostava ... siinä ohjelmassa on jotain jokaiselle..."; "Se näyttää olevan ihmisten suuren enemmistön hyväksymä ohjelma." He hyväksyvät ohjelman individualistisen tematiikan ja sen, että ohjelma rakentaa eriytymätöntä kansallista yhteisöä, joka paraikaa kärsii taloudellisista vaikeuksista: tältä osin heidän voidaan sanoa samastuvan sen kansallisen "me"-joukon kanssa, jota ohjelman diskurssi rakentaa. Tämä tapahtuu kuitenkin abstraktilla ja yleisellä tasolla; konkreettisemmalla, paikallisemmalla tasolla - kun kyssä ovat välittömästi taloudelliset ammattiyhdistyskysymykset - he omaksuvat kriittisemmän asenteen. Tietyt tähän kategoriaan lukeutuvat jutut koodaankin vastustavampaan tapaan ulos (neuvotellun koodin klassinen rakenne).

Luottamushenkilöiden keskuudessa tulee spontaanisti esiin ohjelmaa täysin vastustava luenta kaikkein jäsenyenneimmillään. He hylkäävät ohjelman yrityksen kertoa meille, mikä "meidän nurinamme" on, ja sen pyrkimyksen rakentaa kansallista "me"-joukkoa - "Ne tahtoo 'meitä' ... Ja he tunnistavat **Nationwiden**

tämän esitysmuodon osaksi yleistä kuviota: "Tarkoitan, ota **Nationwide**, lisää **Sun ... Mirror** ja **Daily Express** siihen ...". Tämä on kuvio, jossa: "Ammattiyhdistysjohtajille sanotaan aina 'Te raunioitatte tämän maan!'"

Lopuksi mustat opiskelijat astuvat tuskin ollenkaan mukaan **Nationwiden** diskurssiin. **Nationwiden** huolenaiheet ja kulttuuriset viitekehykset eivät yksinkertaisesti ole huolenaiheita heidän maailmassaan. He eivät lue ohjelmaa niinkään vastustavasti - pikemminkin he kieltäytyvät lukemasta sitä ensinkään. Nämä ryhmät ovat niin tyystin vieraantuneet **Nationwiden** diskurssista, että niiden reagointia voi kuvata ennen muuta 'kriitikiksi vaikenemisen kautta'. Tietyssä mielessä näiden ryhmien jäsenet eivät onnistu pääsemään - tai he kieltäytyvät pääsemästä - mukaan ohjelman diskurssiin niin pitkälle, että voisivat purkaa sen ja määritellä sen uudelleen. He ovat selvillä siitä, ettei ohjelma ole heille vaan "vanhemmille ihmisille, keskiluokan ihmisille"; se ei käsittele heidän kiinnostuksensa kohteita - "Miksi ne ei koskaan haastattele Bob Marleytä?" - eikä sen onnistu yltää heidän "hyvää tv:tä" koskevien normiensa tasolle; se ei ole nautittava eikä viihdyttävä.

Mustien opiskelijoiden mielestä **Nationwide** on "niin tylsä" ettei se kiinnosta ensinkään; he "eivät tajua, miten kukaan viitsii katsoa sitä". Heidän oman kulttuurinsa diskurssi ei eroa yksinkertaisesti vain **Nationwiden** vaan koko "vakavan tv:n" ("BBC on kertakaikkiaan tylsä") kentän ja puoluepolitiikan ("Luoja että se on roskaa") diskursseista. Sitäpaitsi he torjuvat ohjelman tarjoamat kuvaukset omasta elämästään. He eivät löydä yhtäkään samastumiskohtaa ohjelman nyky-Britannian perheongelmia käsittelevästä diskurs-

sista, johon - kuten ohjelman juontajat ovat väittäneet - "useimpien ihmisten Britanniassa" tulisi sopia. Sitä, millaisia erityisiä kokemuksia opiskelijaryhmällä on perherakenteista mustan, työväenluokkaisien, kaupungissa sijaitsevan yhteisön piirissä, ei yksinkertaisesti ole otettu huomioon. Ohjelman kuva perheestä on heistä yhtä pielessä kuin se, minkä 'Peterin ja Janen' lukukaava tarjoaa:

"Se ei esitä yksinhuoltajaperheitä ... kunnallisissa vuokrataloissa asuvaa keskimääräistä perhettä - kaikilla noilla ihmisillä näyttää olevan autot, omat kodit ... omaisuutta ... Eikö ne koskaan ajattele keskimääräistä perhettä?"

Tätä *Nationwide* toki väittäisi ajattelevansa: asian ydin on siinä, ettei sillä, miten *Nationwiden* diskurssi esittää 'perhettä', ole mitään yhteistä sen kanssa, miten perhe esittäytyy näiden ryhmien diskurssissa ja kokemuksessa. Niinpä *Nationwiden* esitys torjutaan.

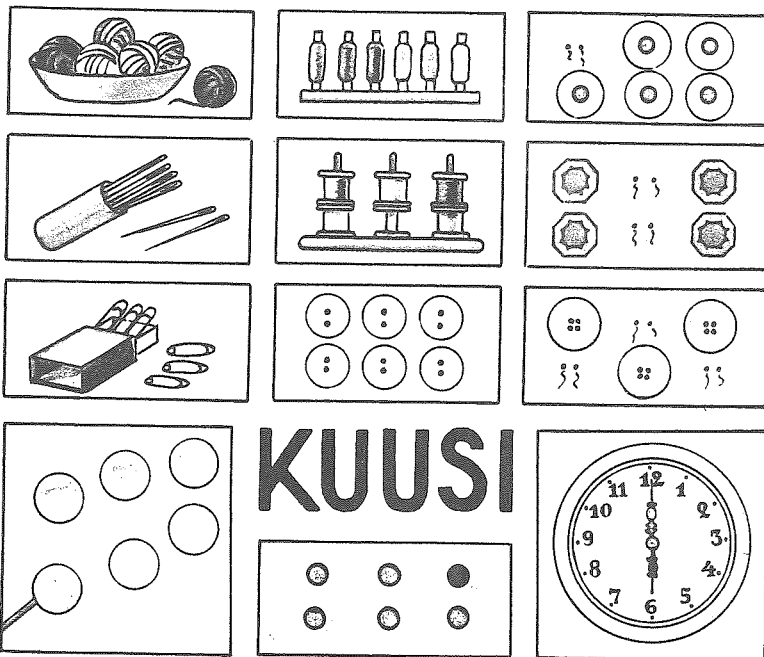
Yllä esitetyt huomautukset ryhmien välisistä suuntautumiseroista liikkuvat hyvin karkealla tasolla. Älköön se estäkö meitä huomaa-masta niitä eroja, jakoja ja päällekkäisyyksiä, joita ryhmien sisällä ja kesken esiintyy. Esim. vaikka teknikko-oppilaat olivat yleensä yhtä mieltä ohjelman kanssa ja samastuivat niihin tapahtumaperspektiiveihin, joita juontajat tarjosivat, he vierastivat aika ajoin ohjelman esitystai "puhuttelutapaa" (Neale 1977). Tässä kohdin he toivat esiin *Nationwiden* kilpailijan ITV:ssä sanoen sen "naurattavan enemmän" tai olevan "parempaa viihdettä". Tältä osin he olivat siis vieraantuneita BBC:n ohjelman diskurssista.

Sitäpaitsi jos haluamme luonnehtia ammattikurssilaisten uloskoodausta hallitsevan koodin mukaiseksi,

meidän on tiedostettava, että se edustaa vain yhtä 'hallitsevan koodin' versiota tai taivukasta. Tutkimuksessa oli mukana sellaisia hyvin erilaisia sosiaalisia asemia edustavia ryhmiä (pankinjohtajia, koululaisia, opettajiksi opiskelevia), joiden uloskoodauksissa oli havaittavissa joitakin samoja hallitsevia piirteitä kuin teknikko-oppilailla. Toisissa suhteissa nämä uloskoodaukset taas erosivat toisistaan. Niinpä tämän tutkimuksen aineiston perusteella hallitsevan koodin kategoria pitäisi eriyttää sisäisesti niin että tuon koodin eri versiot (radikaalikonservatiivinen, perinteinen konservatiivinen, kunnioittava ja kulttuurikonservatiivinen) voitaisiin ottaa huomioon.

Vastaavasti meidän pitäisi erotella neuvotellun ja vastustavan luennan eri muotojen ja muotoilujen välillä - erotella alun perin mustien opiskelijoiden tarjoama 'kriitikki vaikeamisen kautta', (kasvatuksellisesta näkökulmasta tapahtunut) kriittinen luenta, jota ilmeni varsinkin tietyissä pitkälle koulutetuissa ryhmissä, sekä ammattiyhdistysryhmissä ilmenneet 'politisoituneiden' neuvoteltujen ja vastustavien luentojen eri muodot toisistaan. (Huomautettakoon, että pitkälle koulutettujen ryhmien kriittinen luenta vaihteli aihekohtaisesti: moraalisia ja sosiaalisia kysymyksiä luettiin kriittisesti kun taas taloudellisia ja ammattiyhdistyskysymyksiä luettiin hallitsevan koodin mukaisesti.)

Nämä tapaukset tuovat esiin yksinkertaisesti sen, että meidän olisi kaiken kaikkiaan välttämätöntä tehdä Parkinin kaaviosta johdettujen peruskategorioiden sisällä ja niiden poikki erotteluja, jotta voisimme kehittää yhä soveltuvamman mallin tiedotusvälineyleisön tutkimiseksi. Meidän on ymmärrettävä se prosessi, jonka kautta missä tahansa yhteiskuntamuodostumassa toimiva

diskurssien moninaisuus leikkaa tiedotusvälineaineistojen uloskoodausprosessia. Näiden diskurssien vaikutus on nimenomaan siinä, että ne tarjoavat erilaisia uloskoodausmahdollisuuksia. Niinpä kunkin uloskoodauksen pääkategorian (hallitseva, neuvoteltu, vastustava) sisällä voimme erottaa joukon muunnelmia ja taivukkaita, joita pelkästään kärkeiden vertailujen mahdollistamiseksi nimitetään yhdessä samaksi 'koodik-

si'.

Päätelmiä

Tämä laajan aineistomäärän suppea luonnostelu sallii meidän ainakin nähdä selvästi sen perusasian, ettei yhteiskunnallinen asema korreloi mitenkään suoraan eikä ongelmattomasti uloskoodauksen kanssa. Teknikko-oppilailta, ammattiyhdistysvirkailejoilla ja luottamushenkilöillä

sekä mustilla collegeopiskelijoilla voidaan kaikilla sanoa olevan yhteinen luokka-asema. Mutta ne diskursit ja instituutiot, joiden puitteisiin he paikallistuvat, taivuttavat heidän tv-ohjelman ulokoodauksensa eri suuntiin. Yhdessä tapauksessa viitekehys juontuu työväenluokan valtavirtaisesta populismiperinteestä, toisessa ammattiyhdistyksistä ja Labour-puolueen politiikasta, kolmannessa mustien nuorten alakulttuurista. Kussakin tapauksessa pelissä mukana olevat diskurssit taivuttavat ja jäsentävät sitä, miten ryhmät reagoivat esitettyyn tiedotusvälineaineistoon ja koodaavat sitä ulos.

Jokainen pinnallinen samankaltaisuus tämän tv-yleisötutkimuksen ja tiedotusvälineetutkimuksessa sovelletun käyttötarkoitusperspektiivin välillä on harhaanjohtava (tässä tutkimuksessa omaksutun 'kulttuurisen lähestymistavan' suhdetta käyttötarkoitukseen eli 'uses and gratifications' -lähestymistapaan ovat tarkastelleet Carey & Kreiling 1974). Jälkimmäisessä huomio kohdistuu kokonaan siihen, mitä yksilöt 'tekevät' sanomilla. Mutta tässä raportoituja eri reaktioita ja tulkintoja ei pidä ymmärtää yksinkertaisesti yksilopsykologioiden pohjalta. Ne perustuvat yhteiskuntarakenteen sisäänsä sulkemiin kulttuurisiin eroihin; kulttuuriin ryväksiin, jotka ohjaavat ja rajoittavat yksilöiden sanomantulkintaa. Ymmärtääksemme tietyn sanoman potentiaaliset merkitykset tarvitsemme kulttuurisen kartan siitä yleisöstä, jolle po. sanoma on osoitettu - kartan, joka osoittaa ne eri kulttuuriset ohjelmistot ja symboliset varannot, joita tämän yleisön eri asemilla olevilla alaryhmillä on saatavillaan. Tällainen kartta auttaa osoittamaan, miten sanoman yhteiskunnalliset merkitykset tuotetaan sen vuorovaikutuksen kautta, joka tapahtuu tekstiin sisältyvien koodien

ja yleisön eri osien käyttämien koodien välillä.

Englanninkielisestä artikkelista "Cultural transformations: the politics of resistance". Teoksessa Davis, H. & Walton, P. (eds.), **Language, Image, Media**, Oxford: Basil Blackwell 1983, 104-117. Suomentanut Veikko Pietilä.

Kirjallisuus

- BERNSTEIN, B. *Class, Codes and Control*. Vol. 1. London, 1971.
- BRUNSDON, C. & MORLEY, D. *Everyday Television*: 'Nationwide'. London, 1978.
- CAREY, J. & KREILING, A. *Cultural Studies and Uses and Gratifications*. Teoksessa BLUMLER, J. & KATZ, E. (toim.). *Uses and Gratifications Studies: Theories and Methods*. London, 1974.
- COHEN, P. & ROBBINS, D. *Knuckle Sandwich*. Harmondsworth, 1978.
- CRITCHER, C. *Structures, Cultures and Biographies*. Working Papers in Cultural Studies 7/8, 1975.
- ECO, U. *Towards a Semiotic Inquiry into the Television Message*. Working Papers in Cultural Studies 3, 1972.
- FOWLER, R. et al. *Language and Control*. London, 1979.
- GERBNER, G. *Ideological Perspectives and Political Tendencies in News Reporting*. *Journalism Quarterly* 41(1964):4, 495-508.
- HALL, S. *Sisäänkoodaus/uloskoodaus*. *Tiedotustutkimus* 8(1985):1 (tässä numerossa).
- HILL, J. *Ideology, Economy and the British Cinema*. Teoksessa BARRETT, M. ym. (toim.). *Ideology and Cultural Production*. London, 1979.
- KRESS, G.R. & TREW, A.A. *Ideological Transformation of Discourse or How the Sunday Times Got Its Message Across*. *Sociological Review* 26(1978):4, s. 755-776.
- LABOV, W. *The Logic of Nonstandard English*. Teoksessa GIGLIOLI, P. (toim.). *Language and Social Context*. Harmondsworth, 1972.
- LAKOFF, R. *Language and Woman's Place*. New York, 1976.
- MANN, M. *Consciousness and Action among the Western Working Class*.

- London, 1973.
- MATTELART, A. & SIEGELAUB, S. (toim.). *Communication and Class Struggle*. Vol. 1. New York, 1979.
- MERTON, R. & KENDALL, P. The Focused Interview. *American Journal of Sociology* 51(1946), s. 541-557.
- MILLS, C. WRIGHT. *Power, Politics and People*. London, 1939.
- MORLEY, D. Reconceptualising the Media Audience. *Centre for Contemporary Cultural Studies: Stencilled Occasional Paper, Media Series no. 9*, 1974.
- MORLEY, D. The 'Nationwide' Audience, London, 1980(a).
- NEALE, S. Propaganda. *Screen* 18(1977):3, s. 9-40.
- NICHOLS, T. & ARMSTRONG, P. *Workers Divided*. London, 1976.
- PARKIN, F. *Class Inequality and Political order*, London 1971.
- ROSEN, H. *Language and Class*. Bristol, 1972.
- SPENDER, D. *Man Made Language*. London, 1980.
- VOLOSHINOV, V. *Marxism and the Philosophy of Language*. New York, 1973.